భారతదేశ చరిత్ర

మధ్యయుగ భారతదేశ చరిత్ర

దక్షిణ భారతదేశ రాజ్యాలు - చాళుక్యులు

- మధ్యయుగంలో దక్షిణ భారతదేశంలో చాళుక్యులు, చోళులు, రాష్ట్రకూటులు, యాదవ, కాకతీయ, హోయసాల, పాండ్య రాజ్యాలు విలసిల్లాయి.
- ఢిల్లీ సుల్తానత్ కాలంలో ఈ రాజ్యాలన్నింటినీ మహ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ ఆక్రమించాడు. కానీ అతడి కాలంలోనే మళ్లీ దక్షిణ భారత దేశంలో విజయనగర, బహమనీ సామ్రాజ్యాలు అవతరించాయి.

చాళుక్య రాజ్యాలు

- మధ్యయుగంలో దక్షిణ భారతదేశంలో మూడు ప్రధాన చాళుక్య రాజ్యాలు పాలించాయి.
- చాళుక్యుల్లో పశ్చిమ చాళుక్యులు, తూర్పు చాళుక్యులు, వేంగి చాళుక్యులు ప్రధానమైనవారు.
- చాళుక్యులు క్షత్రియులు. చాళుక్య పాలకుడైన చలికి రెమ్మణక ప్రస్తావన తొలిసారిగా ఇక్ష్వాకుల కాలంనాటి నాగార్జునకొండ శాసనంలో కనిపించింది.
- చాళుక్యులు మధ్య ఆసియా ప్రాంతానికి చెందిన వారని లూయీరైస్ అనే చరిత్రకారుడు పేర్కొన్నాడు.
- చాళుక్యులు బ్రహ్మ చుళకము నుంచి జన్మించారని బిల్హణుడు తన విక్రమాంక దేవచరిత్ర గ్రంథంలో పేర్కొన్నాడు.
- చాళుక్యులు హారీతీపుత్ర అనే మాతృ సంజ్ఞను వినియోగించారు. ముఖ్యంగా తూర్పు చాళుక్యులు హారీతీపుత్రులుగా పేరు పొందారు.

పశ్చిమ చాళుక్యులు/ బాదామి చాళుక్యులు/ వాతాపి చాళుక్యులు

- పశ్చిమ చాళుక్య వంశ మూలపురుషుడు జయసింహ వల్లభుడు.
- పశ్చిమ చాళుక్య రాజ్య స్థాపకుడు మొదటి పులకేశి. ఇతడు అశ్వమేధయాగం చేసిన పశ్చిమ చాళుక్యరాజుగా పేరొందాడు.
- పశ్చిమ చాళుక్యులు నేటి కర్ణాటక రాష్ట్రం, బీజపూర్ జిల్లాలోని బాదామి లేదా వాతాపిని రాజధానిగా చేసుకుని పాలించారు. కాబట్టి వారిని బాదామి చాళుక్యులు లేదా వాతాపి చాళుక్యులు అంటారు.
- మొదటి పులకేశి కుమారుడు మొదటి కీర్తివర్మ మహారాజ బిరుదుతో పాలించాడు.
- మొదటి కీర్తివర్మ అనంతరం అతడి కుమారుడు రెండో పులకేశి చిన్నవాడు కావడంతో కీర్తివర్మ సోదరుడు మంగళేశుడు రాజ్యపాలన చేశాడు.
- మంగళేశుడు గుజరాత్ పాలకులను ఓడించి వారి నుంచి రేవతి ద్వీపాన్ని (గోవా) ఆక్రమించాడు.
- మంగళేశుడి అనంతరం క్రీ.శ.609 – 642 మధ్య రెండో పులకేశి పాలించాడు.
- పశ్చిమ చాళుక్యుల్లో గొప్పవాడు రెండో పులకేశి. అతడి విజయాలను ఐహోల్ శాసనం వివరిస్తుంది.
- ఐహోల్ శాసనాన్ని రెండో పులకేశి సేనాని (సింధి విగ్రాహి) రవికీర్తి వేయించాడు.
- రెండో పులకేశి పల్లవ రాజు మొదటి మహేంద్ర వర్మను క్రీ.శ.630 నాటి పుల్లలూరు యుద్ధంలో వధించాడు.
- తూర్పు ప్రాంతాలను జయించిన రెండో పులకేశి తన సోదరుడు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడిని ఆ ప్రాంతాలకు ప్రతినిధిగా నియమించాడు. తూర్పు చాళుక్య రాజ్యస్థాపకుడు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు.
- ఉత్తర భారతదేశాన్ని పాలిస్తున్న హర్షుడిని రెండో పులకేశి నర్మదానది యుద్ధంలో ఓడించినట్లు ఐహోల్ శాసనం పేర్కొంటోంది.
- సకలోత్తరాపథేశ్వరుడైన హర్షుడిని ఓడించిన రెండో పులకేశి 'పరమేశ్వర' అనే బిరుదు పొందాడు.

- రెండో పులకేశి ఆస్థానానికి పర్షియా పాలకుడు రెండో ఖుస్రూ రాయబారం పంపినట్లు అజంతా మొదటిగుహలోని ఒక చిత్రంలో కనిపిస్తుంది.
- రెండో పులకేశి రాజ్యాన్ని హుయాన్‌త్సాంగ్ అనే చైనా యాత్రికుడు సందర్శించాడు.
- క్రీ.శ.642లో పల్లవ రాజు మొదటి నరసింహవర్మ మణిమంగళ యుద్ధంలో రెండో పులకేశిని వధించి "వాతాపికొండ" అనే బిరుదు పొందాడు.
- మొదటి విక్రమాదిత్యుడు పల్లవులను ఓడించి, రాజ్యాధికారాన్ని పొందాడు. అతడి తర్వాత వినయాదిత్యుడు, విజయాదిత్యుడు, రెండో విక్రమాదిత్యుడు, రెండో కీర్తివర్మ పాలనకు వచ్చారు.
- రెండో విక్రమాదిత్యుడు పల్లవ రాజైన రెండో నందివర్మను ఓడించాడు.
- రెండో విక్రమాదిత్యుడి కాలంలోనే అరబ్బులు దక్షిణ దేశంపై దండెత్తి వచ్చారు.
- చివరి పశ్చిమ చాళుక్య రాజు రెండో కీర్తివర్మ. ఇతడిని ఓడించి, దంతిదుర్గుడు రాష్ట్రకూట రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు.
- పశ్చిమ చాళుక్యులు తమ రాజ్యాన్ని, రాష్ట్రాలు – విషయాలు – గ్రామాలుగా విభజించారు.
- వీరి కాలంలో బాదామి వేద విద్యలకు నిలయంగా మారింది.
- వీరి కాలంలో రేవతి ద్వీపం (గోవా), పూరీ గొప్ప నౌకా కేంద్రాలుగా అభివృద్ధి చెందాయి.
- దేవాలయాల నిర్మాణంలో దక్కన్ శైలిని అభివృద్ధి చేశారు.
- బాదామి, ఐహోల్, పట్టడల్ ప్రాంత దేవాలయాలను పశ్చిమ చాళుక్యులే నిర్మించారు.
- పట్టడకల్‌లో పాపనాథ, విరూపాక్ష ఆలయాలు వీరి కాలంలోనే నిర్మించారు.
- పశ్చిమ చాళుక్యుల కాలంలోనే ఆలంపూర్ నవ బ్రహ్మ దేవాలయాలు నిర్మితమయ్యాయి.
- ఐహోల్‌లో లడ్కాన్, దుర్గ, హుచిమల్లి, మెగూటి దేవాలయాలను నిర్మించారు.
- బాదామిలో మేలగిట్టి శివాలయం ఎంతో ప్రసిద్ధి చెందింది.
- పట్టడకల్‌తో ఆరు ఉత్తరాది శైలి, నాలుగు దక్షిణాది శైలి దేవాలయాలు నిర్మించారు.
- పశ్చిమ చాళుక్యుల కాలంలో గ్రామాధిపతిని గ్రాముండ అనేవారు.
- బాదామిలో శిలలను తొలిచి, మూడు హిందూ మందిరాలను, ఒక జైన మందిరాన్ని నిర్మించారు.

తూర్పు చాళుక్యులు

- తూర్పు చాళుక్య రాజ్య స్థాపకుడు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు.
- తూర్పు చాళుక్యుల రాజధాని వేంగి. అందుకే వీరిని వేంగి చాళుక్యులు అంటారు.
- తూర్పు చాళుక్యుల్లో గొప్పవాడు మూడో విజయాదిత్యుడు లేదా గుణగ విజయాదిత్యుడు.
- చివరి తూర్పు చాళుక్యుల రాజు ఏడో విజయాదిత్యుడు.
- కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు విషమసిద్ధి, మకరధ్వజుడు, మహారాజ, కాయదేవ లాంటి బిరుదులతో పాలించాడు.
- మొదటి జయసింహ వల్లభుడి కాలంలో విప్పర్ల శాసనం వేశారు.
- మూడో విష్ణువర్ధనుడు త్రిభువనాంకుశ, కవిపండిత కామధేనువు లాంటి బిరుదులతో పరిపాలించాడు.
- రెండో విజయాదిత్యుడు 108 యుద్ధాలు చేసి, 108 శివాలయాలు నిర్మించి, నరేంద్ర మృగరాజు అనే బిరుదు పొందాడు.
- గుణగ/మూడో విజయాదిత్యుడి సేనాని పాండురంగడు అద్దంకి శాసనాన్ని వేయించాడు. ఈ శాసనంలోనే తరువోజ వృత్తం తొలిసారిగా కనిపిస్తుంది.
- మొదటి చాళుక్య భీముడి కాలంలో పంచారామాలు అభివృద్ధి చెందాయి. ఇతడు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వర ఆలయాన్ని నిర్మించాడు.

- కావ్యాలంకార సూత్ర గ్రంథాన్ని రచించిన భట్టవామనుడు మొదటి చాళుక్య భీముడి ఆస్థానంలో ఉండేవాడు.
- మొదటి అమ్మరాజు రాజమహేంద్ర అనే తన బిరుదు పేరుతో రాజమహేంద్రవరం అనే నూతన రాజధానిని నిర్మించాడు.
- రెండో యుద్ధమల్లు వేయించిన బెజవాడ శాసనంలో మధ్యాక్కరలు అనే తెలుగు చందస్సు కనిపిస్తుంది.
- రెండో అమ్మరాజు/ ఆరో విజయాదిత్యుడు కవిగాయక కల్పతరువుగా పేరొందాడు.
- రెండో అమ్మరాజు అనంతరం దానార్ణవుడు, జటాఛోడ భీముడు, మొదటి శక్తివర్మ, విమలాదిత్యుడు, రాజరాజ నరేంద్రుడు, ఏడో విజయాదిత్యుడు పాలించారు.
- దానార్ణవుడు మాగల్లు శాసనం వేయించాడు.
- మొదటి శక్తివర్మ చాళుక్యచంద్ర అనే బిరుదుతో పరిపాలించాడు.
- విమలాదిత్యుడు తన గురువు సిద్ధాంత దేవుడు/ త్రికాల యోగి కోసం విజయనగరం జిల్లాలోని రామతీర్థంలో రామకొండ గుహాలయాన్ని నిర్మించాడు.
- కావ్యగీతి ప్రియుడిగా పేరొందిన రాజరాజ నరేంద్రుడు నన్నయ్య, పావులూరి మల్లన లాంటి కవులను పోషించాడు.
- నన్నయ్య నారాయణభట్టు సాయంతో మహాభారతాన్ని ఆంధ్రీకరించి, ఆదికవిగా పేరొందాడు.
- పావులూరి మల్లన గణితసారసంగ్రహం అనే గ్రంథాన్ని రచించాడు.
- రాజరాజ నరేంద్రుడు నారాయణ భట్టుకు నందపూడిని, పావులూరి మల్లనకు నవఖండవాడను దానం చేశాడు.
- రాజరాజ నరేంద్రుడు చోళ రాజేంద్రుడి కుమార్తె అమ్మాంగ దేవిని వివాహం చేసుకున్నాడు.
- చివరి వేంగి చాళుక్య పాలకుడు ఏడో విజయాదిత్యుడి మరణం తర్వాత తూర్పు చాళుక్య రాజ్యాన్ని కులోత్తుంగ చోళుడు చోళ సామ్రాజ్యంలో కలిపి పరిపాలించాడు.

యుగ విశేషాలు

- తూర్పు చాళుక్యులు రాజ్యాన్ని విషయాలు – నాడులు – కొట్టాలు – గ్రామాలుగా విభజించి, పాలించారు.
- నాటి ఉద్యోగ బృందాన్ని నియోగాధిపతులు అనేవారు.
- నాటి వర్తక సంఘాలను నకరములు అని, కులసంఘాలను సమయములని పిలిచేవారు.
- తూర్పు చాళుక్యుల అధికార మతం శైవం. పంచారామాలను వీరే అభివృద్ధి చేశారు.
- శ్రీశైలం, ద్రాక్షారామం, కాళేశ్వరం శైవక్షేత్రాల కారణంగా ఆంధ్రదేశాన్ని త్రిలింగ దేశంగా పిలిచేవారు.
- కంసాలి, కమ్మరి, కంచరి, కాసె, వడ్రంగి అనే అయిదు ప్రధాన తరగతులుగా కంసాలివారు రూపొందారు. వీరినే పంచాణం వారు అని పిలిచేవారు.
- తూర్పు చాళుక్యుల కాలంనాటి అధికార భాష సంస్కృతం. తెలుగు భాషాభివృద్ధికి తూర్పు చాళుక్యులు ఎంతో కృషిచేశారు.
- నాటి గంగాధర శాసనంలో కందపద్యాలు, అద్దంకి శాసనంలో తరువోజ, సాతలూరు శాసనంలో చంపకమాల, కందుకూరు, ధర్మవరం శాసనాల్లో సీసపద్యాలు కనిపిస్తాయి.
- తూర్పు చాళుక్యయుగం నాటి ప్రాచీన తెలుగు శాసనం విప్పర్ల శాసనం. దీన్ని మొదటి జయసింహ వల్లభుడు వేయించాడు.
- తూర్పు చాళుక్యయుగం నాటి ప్రధాన వినోదం కోలాటం.

కళ్యాణి చాళుక్యులు

- నేటి కర్ణాటక రాష్ట్రంలోని బీదర్ జిల్లాలో ఉన్న కళ్యాణిని రాజధానిగా చేసుకుని పరిపాలించిన వారే కళ్యాణి చాళుక్యులు.
- కళ్యాణి చాళుక్య రాజ్యస్థాపకుడు రెండో తైలపుడు.
- చివరి రాష్ట్రకూట రాజు రెండో కర్కుడిని ఓడించి, రెండో తైలపుడు కళ్యాణి చాళుక్య రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు (క్రీ.శ. 973).

- ✪ తొలి కళ్యాణి చాళుక్యులు మాన్యఖేటాన్ని రాజధానిగా చేసుకుని పాలించారు.
- ✪ మొదటి సోమేశ్వరుడి కాలంలో రాజధానిని కళ్యాణికి మార్చారు.
- ✪ మొదటి సోమేశ్వరుడు కాకతీయ సామంత ప్రభువుల సహాయంతో రాజరాజనరేంద్రుడిని ఓడించి, నారాయణభట్టును అతడి ఆస్థానానికి పంపాడు.
- ✪ మొదటి సోమేశ్వరుడు హన్మకొండ ప్రాంతాన్ని కాకతీయులకు ఇచ్చాడు.
- ✪ ఆరో విక్రమాదిత్యుడు అనే చాళుక్య రాజు ఆస్థానంలో బిల్హణుడు, విజ్ఞానేశ్వరుడు లాంటి కవులు ఉండేవారు.
- ✪ బిల్హణుడు రచించిన గ్రంథం విక్రమాంక దేవచరిత్ర.
- ✪ విజ్ఞానేశ్వరుడు రచించిన గ్రంథం మితాక్షర.
- ✪ మూడో సోమేశ్వరుడు అనే కళ్యాణి చాళుక్య రాజు అభిలాషితార్థ చింతామణి (మానసోల్లాసం) అనే గ్రంథాన్ని రచించాడు.
- ✪ మూడో తైలపుడి కాలంలో కాలచూరి రాజు బిజ్జలుడు చాళుక్య రాజ్యాన్ని ఆక్రమించాడు.
- ✪ చివరి కళ్యాణి చాళుక్య రాజు నాలుగో సోమేశ్వరుడు ఇతడిని ఓడించి, 1181లో అయిదో భిల్లముడు యాదవ రాజ్యాన్ని స్థాపించాడు.
- ✪ గదాయుద్ధం/ సాహసభీమ విజయం గ్రంథాన్ని రాసిన 'రన్న' కూడా కళ్యాణి చాళుక్య రాజ్యంలో ఆదరణ పొందాడు.
- ✪ ప్రాచీన కాలం నుంచి దక్షిణాపథం భారతదేశ చరిత్రలో కీలకమైన పాత్ర పోషిస్తోంది.
- ✪ మౌర్యుల కాలంలో దక్షిణాపథంలో శాతవాహనులకు, సంగంయుగ రాజ్యాలైన ప్రాచీన చోళ, చేర, పాండ్య రాజ్యాలకు ప్రధాన పాత్ర ఉంది.
- ✪ ఉత్తర భారతదేశాన్ని గుప్తులు, హర్షుడు పరిపాలిస్తున్న సమయంలో దక్షిణ భారతదేశంలో విష్ణుకుండినులు, పల్లవులు పరిపాలించారు.

నమూనా ప్రశ్నలు

1. ఐహోల్ శాసనం వేయించింది ఎవరు?

1) రవికీర్తి 2) మంగళేశుడు 3) రెండో పులకేశి 4) మహేంద్రవర్మ

2. పశ్చిమ చాళుక్య వంశ మూలపురుషుడు ఎవరు?

1) మొదటి పులకేశి 2) జయసింహ వల్లభుడు 3) రెండో పులకేశి 4) కీర్తివర్మ

3. 'పరమేశ్వర' అనే బిరుదు పొందిన రాజు ఎవరు?

1) మొదటి పులకేశి 2) మహేంద్రవర్మ 3) చాళుక్య భీముడు 4) రెండో పులకేశి

4. తూర్పు చాళుక్య రాజ్య స్థాపకుడు?

1) కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు 2) మూడో విజయాదిత్యుడు
3) మూడో విష్ణువర్ధనుడు 4) మొదటి జయసింహ

5. తూర్పు చాళుక్యుల రాజధాని

1) బాదామి 2) కళ్యాణి 3) వేంగి 4) మాన్యఖేటం

6. 108 యుద్ధాలు చేసి, 108 శివాలయాలు నిర్మించిన రాజు ఎవరు?

1) రెండో విజయాదిత్యుడు 2) కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు
3) మొదటి చాళుక్య భీముడు 4) మొదటి అమ్మరాజు

7. ఎవరి కాలంలో పంచారామాలు అభివృద్ధి చెందాయి?

1) తూర్పు చాళుక్యులు
2) పశ్చిమ చాళుక్యులు
3) కళ్యాణి చాళుక్యులు
4) ఎవరూ కాదు

8. కావ్యాలంకార సూత్ర గ్రంథాన్ని రచించింది ఎవరు?

1) నారాయణభట్టు
2) భట్టవామనుడు
3) పావులూరి మల్లన
4) బిల్హణుడు

9. మాగల్లు శాసనం వేయించిన తూర్పు చాళుక్య రాజు ఎవరు?

1) జటాఛోడ భీముడు
2) మొదటి శక్తివర్మ
3) దానార్ణవుడు
4) రెండో అమ్మరాజు

10. మితాక్షర గ్రంథ రచయిత ఎవరు?

1) బిల్హణుడు
2) విజ్ఞానేశ్వరుడు
3) రన్న
4) పావులూరి మల్లన

11. తూర్పు చాళుక్యయుగం నాటి ప్రధాన వినోదం?

1) గదాయుద్ధం
2) కోలాటం
3) పాచికలు
4) వేట

జవాబులు

1-1; 2-2; 3-4; 4-1; 5-3; 6-1; 7-1; 8-2; 9-3; 10-2; 11-2.

రచయిత: బొత్స నాగరాజు

www.eenadupratibha.net
www.eenadupratibha.net